

Lunds Universitet
Medie- och kommunikationsvetenskap
vid Institutionen för kommunikation och medier
MKVA22:4
B-uppsats
VT 2014

Framställning av matdjur som både objekt och levande individer i Svenska Dagbladet

Författare: Isolde Althini, Helga Burrill och Christine Sandal

Handledare: Emilia Ljungberg

Examinator:

Abstract

Många människor både äter djur och bryr sig om deras välfärd. Denna uppsats undersöker i en textanalys ordvalen i tre nyhetsartiklar publicerade i Svenska Dagbladet som skildrar matdjur (de djur som föds upp för att användas i köttproduktion, t.ex. grisar, kor, lamm och höns). Detta för att undersöka huruvida tidningen framställer matdjuren som individer respektive mat. Ordvalen som analyseras är ord som skildrar djur som mat, ord som skildrar djur som individer, ord som används i samband med expertuttalanden, satssammanbindande ord och ord i indirekta konstruktioner för att undersöka förekomsten av bakomliggande ideologier när det kommer till köttkonsumtion. I analysen framkommer det att djur skildras som både individer och mat, men främst som mat – genom att djur framställs som en vara eller som en del i en produktionskedja. Det framgår genom analysen att den rådande ideologin som kan utläsas i artiklarna i Svenska Dagbladet är att se matdjur som matvara. Även en paradoxal inställning till matdjur blir synlig – där det värnas om djurs välfärd samtidigt som de äts.

Författare: Isolde Althini, Helga Burrill och Christine Sandal

Titel: Framställning av matdjur som både objekt och levande individer i Svenska Dagbladet

Institution: Medie- och kommunikationsvetenskap, vid Institutionen för kommunikation och medier, Lunds universitet

Nyckelord: nyhetstidning, diskurs, djur, köttkonsumtion, individ

Innehåll

Innehåll	3
1. Inledning	4
1.1 Bakgrund.....	4
1.2 Syfte och frågeställning	5
1.3 Tidigare forskning.....	5
2. Metod	7
2.1 Kvalitativ textanalys med inslag av diskursanalys	7
2.2 Urval och insamling av material	7
2.3 Tillvägagångssätt i analysen	9
2.4 Metodkritik	9
3. Teori	10
3.1 Mediers roll i samhället	10
3.2 Om nyhetsdiskurs.....	10
3.3 Nyhetsjournalistik som genre	12
3.4 Om djur som mat	13
3.4.1 Djur som individer	13
3.4.2 Djur i medier och människans kultur	13
3.4.3 Det paradoxala i att värna om djur och samtidigt äta dem	14
4. Analys	15
4.1 Analys av artikeln <i>Kort och mörkt liv för påsklamm</i>	15
4.2 Analys av artikeln <i>Ätliga höns bränns upp</i>	19
4.3 Analys av artikeln <i>Ofarligt för grisar att äta kadaver</i>	22
4.4 Jämförande diskussion och sammanfattning	25
5. Slutdiskussion	28
6. Referenslista.....	29
6.1 Tryckta källor.....	29
6.2 Elektroniska källor	30
6.3 Övriga källor	31
7. Bilaga: Analysschema.....	32

1. Inledning

Människan härstammar från jägare. Ursprungligen var mängden kött hon konsumerade beroende av en lyckad jakt, men idag är det allt färre som jagar eller själva föder upp djur för att förse sitt hushåll med köttprodukter (Jensen 2012:10). På så vis har det skett en förskjutning mellan konsument och producent, där många köttkonsumenter i nuläget har ringa kunskap om hur kött produceras (ibid:13). Randy Malamud menar att människan, genom att interagera med djur främst via bilder och medier, har tilldelat dem mänskliga egenskaper vilket gör djuren del av hennes kulturella konstruktioner (Malamud 2012:7). Med detta hävdar Malamud att människan konsumerar en vara hon samtidigt har en relation till som grundats i kulturella konstruktioner (ibid:21f.). Att både äta och värna om djur kan för många upplevas som ett dilemma. Detta, menar Jensen, löses ofta genom att inta en utilitaristisk hållning mot produktionen av kött, där köttkonsumtion anses vara "moraliskt neutralt" så länge djurens liv har värnats om innan slakten (Jensen 2012:62f.). Denna uppsats undersöker huruvida matdjur¹ framställs som både individer och matvara i Svenska Dagbladets nyhetsartiklar på webben.

1.1 Bakgrund

Begreppet "speciesism" myntades under 1970-talet av psykologen Richard Ryder som menade att den typ av diskriminering som sker vid speciesism – diskriminering av arter, däribland djurarter – går att likna den som sker vid rasism och sexism hos människor, d.v.s. en moraliskt oförsvarbar särbehandling av individer (Leuven & Višak 2013). Ryder anser att eftersom lidandet upplevs olika beroende på art, bör det finnas olika typer av välfärd som minimaliserar lidandet hos dessa (ibid) vilket alltså innebär, enligt Ryder, att djurens välfärd bör tas hänsyn till vid uppfödning och slaktande av djur i samband med köttproduktion.

Samtidigt som människan länge har konsumerat kött som en huvudsaklig del av sin kosthållning, har hon också interagerat med djur på ett känslomässigt plan och på så vis humaniserat dem (Brennan 2003). Moralsagor, barnprogram och berättelser är exempel på där djur humaniserats och getts mänskliga egenskaper. Dessutom finns det vissa djur som människan anser vara gulligare och mer karismatiska än andra och människan ger dessa mer utrymme i sin kultur (Malamud 2012:116).

¹ ordet matdjur syftar på de djur som föds upp för att användas i köttproduktion, t.ex. grisar, kor, lamm och höns.

1.2 Syfte och frågeställning

Syftet med denna uppsats är att, med avstamp i diskursen², där matdjur hanteras som både levande varelser och mat, undersöka huruvida den svenska dagstidningen Svenska Dagbladets (SvD) webbtidning bidrar till en paradoxal framställning av matdjur som både objekt, d.v.s. matvaror, och som levande individer. Detta ska vi undersöka utifrån följande frågeställningar;

- Huruvida framställer nyhetsartiklarna i Svenska Dagbladet matdjur som matvara?
- Huruvida framställer nyhetsartiklarna i Svenska Dagbladet matdjur som individer³?
- Huruvida naturliggörs köttkonsumtion i nyhetsartiklarna i Svenska Dagbladet?

Målet med forskning bör vara att bidra med ny kunskap inom ett ämne, alternativt förhålla sig till annorlunda perspektiv på tidigare forskning (Augustsson 2007:45). Vi har en hypotes om att medier upprätthåller en ideologi där djur ofta ses som matvara och sällan som individer. Den paradox som uppstår då människan värnar om matdjurs liv och samtidigt äter dem vill vi undersöka genom att utgå från Loughnan, Brock & Haslams teori om det psykologiska dilemma människan upplever då hon både äter och interagerar med djur (Loughlan, Brock & Haslam 2014:104). Vår tes applicerar vi på nyhetsartiklar i SvD.

1.3 Tidigare forskning

Inom forskningsfältet för djur och medier presenteras människans olika förhållanden till djur och hur media påverkar dessa. I artikeln *The Practice and Ethics of Animal-Assisted Therapy with Children and Young People: Is It Enough that We Don't Eat Our Co-Workers?* forskar Evan och Gray om människans syn på djur som medhjälpare och menar att vissa djur drar mer fördel av samarbetet än andra (Evan & Gray 2011). I artikeln *Animals in the media: New boundaries of risk?* redovisas forskning om hur tidningar över tid bidrar till att konstruera och förändra hur människor uppfattar sociala risker där djur ses som hot för människan. (Greber, Burton-Jeangros & Dubied 2011). Vidare undersöks framställningen av veganism i

² en diskurs är en social konstruktion av realiteten, som bygger på kunskap och makt, vilka sedan styr människors handlingar i sociala situationer (Fairclough 1995: 18). För vidare läsning, se kap 3.2 om nyhetsdiskurs

³ en individ är en varelse med personligheter och etologiska behov (Jensen 2012: 37ff). För vidare läsning, se kap 3.4.2 om djur som individer

nyhetstidningar i artikeln *Vegaphobia: derogatory discourses of veganism and the reproduction of speciesism in UK national newspapers* där Cole och Morgan menar att köttkonsumtion anses vara det normativa. Detta har bidragit till s.k. "vegaphobia" där veganism genom nyhetstidningar framstår som en omöjlig och ifrågasatt praktik. På så vis förbises det intresse för djurrättigheter som veganer ofta grundar sitt kostval i (Cole & Morgan 2011).

Serpell hävdar i sin artikel *Having Our Dogs and Eating Them Too: Why Animals Are a Social Issue* att djur, beroende på vilken funktion för människan de fyller, anses vara individer eller objekt (Serpell 2007). Detta kan relateras till Grauerholzs forskning om hur människan har en känslomässig relation till djur men undviker att skapa länkar mellan dem och köttet hon äter (Grauerholzs 2007). I artikeln *Cute enough to eat: the transformation of animals into meat for human consumption in commercialized images* analyserar Grauerholz kommersiella bilder av djur där hon hävdar att människan distanserar kött från djur genom dessa bilder (Grauerholzs 2007). Inom forskningsfältet fann vi en lucka gällande huruvida nyhetsartiklar paradoxalt framställer matdjur som både individer och mat, vilket presenteras i denna uppsats.

2. Metod

Detta kapitel beskriver vad en kvalitativ textanalys är och redogör för hur urvalet av nyhetsartiklar för analysen gått till. Även metoden för analysarbetet behandlas.

2.1 Kvalitativ textanalys med inslag av diskursanalys

I en kvalitativ textanalys ställer skribenten frågor till texten som granskas i en närläsning med syfte att analysera dess innehåll (Östbye et al. 2003:62). I det textanalytiska sammanhanget omfattar begreppet "text" alla medium där ett budskap förmedlas (ibid:67), även i t.ex. film och bild. I medietexter finns ofta en underförstådd mening som bygger på kulturella konventioner, vars koder man måste avläsa för att kunna tolka textens innebörd (Ekström & Larsson 2010:15). För att få en djupare förståelse för den text man analyserar krävs en medvetenhet om dess kontextualitet – alltså den kultur och de ideologier både texten och man som läsare tillhör (ibid:17). På så vis är inslag av diskursanalys relevant för vår studie som bl.a. syftar på att studera nyhetsartiklars samhällsrelaterade sammanhang. Den så kallade symptomala läsarten presenterar Östbye et. al. som ett möjligt sätt att tolka en text på, genom vilken texten ses som ett verktyg till att finna underliggande budskap som omedvetet framförts av skribenten (ibid:65). Den symptomala läsarten lämpar sig på så vis för vår textanalys där vi genom att vara ideologikritiska undersöker eventuella kulturella mönster i nyhetsartiklarna.

Ekström och Larsson menar att vid användning av en kvalitativ metod studerar man intensivt ett fåtal fall för att finna en generalitet i dessa - i motsats till kvantitativa metoder där man har en mängd fall som man generaliserar utifrån (Ekström & Larsson 2010:19). Genom att analysera sitt empiriska material försöker man, enligt Östbye et al (Östbye et al. 2003:44), "(re)konstruera" verkligheten snarare än att visa på statistiska resultat, vilket är målet i en kvantitativ undersökning (ibid:22). Genom vår kvalitativa analys av tidningsartiklar vill vi alltså återspegla hur samhället i nuläget uppfattar paradoxen vi ämnar undersöka, och därmed bidra till en förståelse för detta.

2.2 Urval och insamling av material

Nyhetsartiklar från Svenska Dagbladets webbtidning som behandlar ämnet matdjur är urvalet för det empiriska analysmaterialet i denna uppsats. Att använda sig av en "riksspridd morgontidning med kvalitetsjournalistik" (SvD 2014) var för oss en viktig aspekt av den

trovärdighet vi vill förmedla i undersökningen. Vi valde en morgontidning eftersom kvällspressen i jämförelse har en mer sensationsinriktad journalistik, så kallad tabloidjournalistik (Hadenius, Weibull & Wadbring 2011:77). Denna sortens journalistik ser läsare som “upplevelsekonsumenter” snarare än “samhällsmedborgare” (Gripsrud 2011:302), vilket innebär att deras nyhetsrapportering är mer dramatisk och kan i sin tur minska dessa tidningars nyhetsinriktning (Hadenius, Weibull & Wadbring 2011:293ff). Vi ansåg att Svenska Dagbladets webbtidning var ett relevant medium för vår undersökning, eftersom svenskarnas internetkonsumtion har ökat de senaste åren (Utgivarna 2013).

Urvalet för analysen har avgränsats till tre nyhetsartiklar i SvD. Dessa tre artiklar har sedan jämförts med varandra för att finna underliggande ideologier. Malamud menar att det finns en förväntning att mediernas presentation av samhället överensstämmer med verkligheten (Malamud 2012:1f.). Vi valde att analysera nyhetsartiklar, eftersom reportage eventuellt kan präglas av reporterns subjektiva upplevelse av händelsen (Hultén 2000:98). Vi använde SvD:s webbtidnings sökfunktion för att hitta relevanta artiklar som passade vår frågeställning. Vi använde oss av enskilda sökord, såsom “kor”, “gris”, “lamm”, “kyckling” och “höns” för att undvika opinionsbildande texter om djur, vilka vi med stor sannolikhet fått fram om vi kombinerat ord såsom “gris och köttproduktion”. Vi uteslöt ord som t.ex. “hund” och “häst” i sökningen eftersom dessa traditionellt sett inte ses som matvara. En hund är enligt den västerländska kulturen ett sällskapsdjur och äts därför inte. En häst anses vara ett arbetsdjur⁴ varigenom det delvis blir acceptabelt att äta den. Boskapsdjur, som gris, är å andra sidan främst ämnad som mat (Sahlins 1976:174). Ur det höga antalet sökträffar som uppstod, valde vi ut tre artiklar specifikt för vårt ämne.

Dessa tre artiklar behandlar olika sorts matdjur (lamm, gris och höns) för att få en bredare förståelse för de djur som ingår i köttproduktion, snarare än att inrikta oss på endast ett av dem. I urvalet sorterade vi bort faktarutor och bilder trots att dessa är en relevant del av hur man uppfattar en text. Eftersom vi inte studerar mottagarens reaktion kan vi utesluta bilder, som syftar på att väcka känslor hos läsaren (Gripsrud 2011:212ff), i vår analys. Detta också för att kunna göra en djupanalys på endast huvudtexten. Både faktarutor och bilder skulle kräva ytterligare en självständig analys för att få ett innehållsrikt resultat.

⁴ Vi anser att hästen idag även klassas som sällskapsdjur av många västerländska kulturer.

2.3 Tillvägagångssätt i analysen

Vi har gjort textanalyser, med inslag av både van Dijks och Faircloughs diskursanalysmetoder, på de utvalda nyhetsartiklarna. Vi har särskilt fokuserat på skribentens ordval och de eventuella laddningar de kan ha. Vi tittar även på satssammanbindande ord som skapar kausala kopplingar, t.ex. “därmed” och “trots”, samt på ord i indirekta konstruktioner som gör information allmängiltig, t.ex. “man” – där den obestämda agenten gör att ingen framstår som ansvarig.

Utifrån dessa ansatspunkter, samt några av Hulténs frågor att ställa till en journalistisk text (Hultén 2010:99f.) har vi skapat ett analyschema⁵ vi sedan använde oss av för att analysera vårt material. Analyserna inleds med en kortfattad beskrivning av artikelns innehåll för att sedan avslutas med en jämförelse av artiklarna som följs av en slutdiskussion.

2.4 Metodkritik

Kvalitativa metoder kan ofta kritiseras för att vara subjektiva, men Ekström och Larsson presenterar sex punkter som ämnar hjälpa forskaren att uppnå kravet om så hög objektivitet som möjligt. De menar att det ska finnas “koherens” i tolkningen, vilket innebär att de olika delarna i tolkningen av texten är sammanhängande. “Omfattning”, innebär att man inte gör ett ensidigt urval av de analysobjekt som valts ut, utan urvalet breddas för att skapa mångfald. “Intersubjektivitet” betyder att flera forskare, oberoende av varandra, ska kunna komma fram till samma resultat. “Öppenhet” syftar på att en tolkning inte ska förutsägas och att man under analysarbetet är öppen för alternativa tolkningar och kritik. Analysen ska vara “djup” när det kommer till bakomliggande betydelser av textens innehåll, samt inkludera “kontextualitet” - alltså sammanhanget i vilken texten förekommer i (Ekström & Larsson 2010:17). För att kunna finna underliggande ideologier i en text krävs att man distanserar sig från sitt undersökningsobjekt (Östbye et al. 2003:66). Detta är på så vis en utmaning då man både deltar i en redan befintlig vetenskaplig kultur samtidigt som man, genom kritiskt förhållningssätt, ifrågasätter den (ibid:14f.). En del av det material vi hittat kan visa på att vår tes inte nödvändigtvis stämmer överens med det material vi undersöker, och då är det enligt Ekström och Larsson viktigt att förhålla sig kritiskt till sina egna förutfattade meningar och vara öppen för alternativa tolkningar (Ekström & Larsson 2010:17).

⁵ Se bilaga

3. Teori

I detta avsnitt redogör vi för teorier som är relevanta för förståelsen av ämnet samt för den följande analysen.

3.1 Mediers roll i samhället

Medier är en stor del av den moderna människans liv och har därmed stor påverkan på hennes uppfattning om sin omgivning. De både ger henne kunskap och är en del av identitetskapandet (Östbye et al. 2003:63). Det finns en förväntan att mediernas presentation av samhället överensstämmer med verkligheten (Malamud 2012:1f.), vilket gör det nödvändigt att undersöka hur medierna förhåller sig till denna förväntan. Ekström och Larsson påpekar att medier aldrig enbart är informationskällor utan också påverkar samhället, och menar att man genom ideologikritik kan se mer kritiskt på mediers budskap (Ekström & Larsson 2010:266). Därför bör man som medieanvändare förhålla sig kritisk till mediernas innehåll. Samtidigt är medieinnehållet en källa för gemensam kunskap i samhället, vilket gör dessa kunskapskällor oundvikliga (McQuail 2010:83). McQuail menar att en gemensam uppfattning av verkligheten ligger till grund för ett organiserat samhälle (ibid:83). Nyheter via medier är således en grundläggande del av både vårt samhälle och vår världsbild.

3.2 Om nyhetsdiskurs

Enligt Wodak finns det osynliga, d.v.s. underliggande, strukturer i samhället i vilka medietexter, i form av diskurser, ingår (Ekström & Larsson 2010:267). En diskurs är enligt Foucault (1978) en social konstruktion av realiteten, som bygger på kunskap och makt, vilka sedan styr människors handlingar i sociala situationer (Fairclough 1995:18). Med andra ord är en diskurs en uppfattning av verkligheten som yttras och uppfattas som sann. Det är dels en abstrakt idé som existerar och betraktas som för givet tagen kunskap, och dels något som kan tas upp i samtal mellan människor.

I en diskursanalys ser man därför på texten, hur den produceras och mottas av publiken, samt hur den sprids socialt (ibid:16) De verklighetskonstruktioner som medietexter skapar, grundas i de ideologier och maktpositioner textproducenterna innehar – de väljer vad som ska inkluderas och exkluderas, framhävas och döljas (ibid:103 f.). En ideologi är enligt Žižek en samling idéer som tillsammans skapar en övertygelse om ett tillstånd (Ekström & Larsson 2010:268). Det handlar enligt Gramsci (ibid:268) om att påverka sin omgivning

utefter en specifik ideologi. Därmed är de främsta förespråkarna av en ideologi de mest dominerande och mäktiga i ett samhälle (ibid:268). En ideologi hålls dessutom vid liv genom att människor omedvetet bidrar till att upprätthålla den genom sina handlingar (ibid:268) och bidrar därmed till att konstruera eller reproducera eventuella ojämna maktfördelningar i samhället (Fairclough 1995:14). En diskursanalys vill undersöka hur dessa tanke-processer påverkar produktion och förståelse av diskurser i samhället och hur dessa i sin tur påverkar, och är påverkade av, det sociala sammanhanget (van Dijk 1988:30). Journalister bidrar på så vis till att reproducera ideologier genom att återberätta nyhetshändelser (ibid:2).

Van Dijks diskursanalys, som är inriktad på nyhetsläsning, är särskilt användbar i vår undersökning eftersom den är anpassad till nyhetstexter och är därmed ett alternativ till traditionella innehållsanalyser (ibid:vii). I analysen av en nyhetsdiskurs finns det tre nivåer. I vår analys används endast en av nivåerna – mikronivån – och de andra två som inte används kallas för makronivån⁶ och superstrukturen⁷. Mikronivån är den mest konkreta nivån, där texten förverkligas i ord och satser (ibid:59). På denna nivå finns det ytterligare två undernivåer – den textuella och den kontextuella (ibid:25). På den textuella nivån studerar man språket, för att genom t.ex. grammatik och ordval hitta uttryck för underliggande ideologier (ibid:176f.). På den kontextuella nivån ser man på de mentala och sociala konsekvenser de textuella strukturerna bidrar till i samhället (ibid:176).

Van Dijk hävdar att det är viktigt att nyhetsinnehållet har en trovärdig utgångspunkt för att läsaren ska uppfatta texten som sanning och därmed anpassa sin attityd därefter (ibid:83). Trovärdigheten kan en nyhetstext uppnå genom t.ex. elit-källor i form av experter hos vilka den sociala hierarkin speglar sig och sedan reproduceras (ibid:87). Även satssammanbindande ord såsom ”därför”, ”men” och ”endast” bidrar, enligt Althusser (1971) till att befästa ideologier, genom vilka skribenten skapar något som kan uppfattas som kausala kopplingar mellan ord (Fairclough 1995:123).

⁶ Makronivån: för att kunna uttrycka ett ämne behövs en övergripande mening av hela paragrafer eller kapitel, till skillnad från mikronivåns ord och satser (van Dijk 1988: 26). Makrostrukturen syns exempelvis i överskrifter (som sammanfattar ämnet) (ibid: 178).

⁷ Superstrukturen: (ibid: 26) uppstår då varje kultur har sina egna regler hur olika genrer ska vara uppbyggda. T.ex. finns ett ”nyhets-schema” som i västerländsk kultur består av en sammanfattning (överskrift och ingress), bakgrund, huvudhändelse och slutligen konsekvenser och sedan kommentarer på dessa (ibid: 178).

3.3 Nyhetsjournalistik som genre

Ordet "nyhet" har, enligt van Dijk, tre innebörder. Den första innebörden betecknar ny information som sprids i vardagskommunikation. Den andra betecknar en mediekanal som tar upp en nyhet - t.ex. kan läsa en tidning uttryckas som att "läsa nyheterna". Den tredje innebörden betecknar en nyhet i medierna, t.ex. en tidningsartikel som tar upp ny information. Det är denna tredje betydelse man utgår ifrån i en nyhets-diskurs (van Dijk 1988:3f.). Fokus i tidningsnyheter ligger på politiska, sociala eller kulturella händelser (ibid:5). Trots att det finns en journalistisk ideologi om att nyheter bara ska presentera fakta, så kan de även innehålla åsikter (van Dijk 1988:5). Journalisten är för det mesta inte själv ögonvittne till händelsen, utan får det mesta av den information som används för att skriva nyheter i form av t.ex. pressmeddelanden eller intervjuer – som i sig är en del av redan existerande diskurser vilka journalisten bygger vidare på (ibid:96 f.). En nyhet är därmed, enligt Tuchman, inte en bild av verkligheten (som kan vara objektiv eller vinklad), utan en ram genom vilken den sociala världen rutinmässigt blir skapad (ibid:7f). Journalister jobbar inom en institution som garanterar ett stadigt flödande av pålitliga nyheter, där de sedan bestämmer vad är av nyhetsvärde (ibid:7f.). Genom att nyheter skapas rutinmässigt och med hjälp av externa källor, uppstår enligt Fishman en ensidig, ideologisk bild av verkligheten (ibid:8). Således är nyheter inte bara en skriftlig diskurs, då journalisten skriver en text, utan även en offentlig diskurs, då läsare tar till sig det journalisten producerat och samtalar vidare.

Då läsarna är en stor grupp, förutsätts delad kunskap samt delade normer och värderingar för att nyheterna ska bli förståeliga för alla läsare (ibid:74). Journalisten bygger alltså en version, en modell, av verkligheten som sedan både journalist och läsare använder sig av för att förstå händelser (ibid:180). Vidare ska nyheter vara opersonliga och faktabaserade – exempelvis finns inget "jag" eller "du" i nyhetstexter (ibid:75). Detta anspråk på objektivitet i nyhetsjournalistiken, gör att läsaren eventuellt uppfattar innehållet som sanningsenlig fakta. Därmed kan läsaren omedvetet vara disponerad för vinklad information genom att journalisten använder sig av värdeladdade kombinationer av ord i anknytning till ämnet (Fairclough 1995:83).

3.4 Om djur som mat

Detta avsnitt presenterar teorier om vad ett liv är, om djur kan ses som individer och hur djur tar plats i vår kultur, särskilt genom medier. Även paradoxen att bry sig om djurhållning och samtidigt äta djur behandlas i denna del.

3.4.1 Djur som individer

Vad som ses som liv beror alltid på de normer som råder när det gäller vad som uppfattas som ett subjekt eller inte (Butler 2009:15). Dessa normer kan ändras över tid och är beroende av maktförhållanden, vilket innebär att vissa liv inte erkänns som riktiga liv (ibid:15). Det finns en skillnad i att uppfatta något som liv eller i att erkänna något som liv och denna diskrepans kan leda till kritik av normer för vad som gäller som erkänt liv (ibid:16). Butler menar att accepterar man något som liv, så följer vissa etiska problem eftersom ett erkänt liv måste skyddas mot våld och skador (ibid:15).

Begreppet personlighet innebär att föra ett rutinmässigt beteende som kan skilja sig något beroende på kontext (Watters & Powell 2011). Exempelvis kan en rädd individ känna olika grad av rädsla beroende på upplevelsen av hot i en situation, samtidigt som en annan individ inte nödvändigtvis känner någon rädsla överhuvudtaget. Individer, däribland djur, känner och agerar olika i lika situationer. Jason V. Watters och David M. Powell har gjort studier som visar på att djur har olika personligheter som ofta, precis som hos människan, bygger på ett rutinmässigt beteende (Watters & Powell 2011).

Jensen skriver i sin bok *Hur mår maten* (2012) att genom att studera djurs beteende "öppnas ett fönster in till djurens känslor och upplevelser" (ibid:40). Jensen skriver även om välfärd hos djur som han menar kan graderas genom att mäta hur mycket stress och ansträngning djuret utsätts för. På så vis talar Jensen om djur som individer med både personligheter och etologiska behov (ibid:37f). Etologiska behov, menar Jensen, är de naturliga beteende-processer varje art behöver få uttrycka – t.ex. hästar behöver beta gräs och grisar behöver böka jord (ibid:40).

3.4.2 Djur i medier och människans kultur

Innan den industriella revolutionen hade människan inte möjlighet att förflytta stora mängder djur från deras naturliga miljö (Malamud 2012:2). Idag kan hon, genom ny teknologi, placera dem där hon tycker de lämpar sig samt avgöra mängden som får finnas (ibid:5). Dessutom har

människan ett stort intresse för djur och inkluderar dem i sin kultur – dock, enligt Malamud, sker detta ofta under hierarkiska förutsättningar (ibid:4). Människan skapar kulturella konstruktioner av djur som leder till att mötet med djur ofta sker via avbildningar, t.ex. via media, snarare än i verkligheten (ibid:6). Djur, i form av köttprodukter i t.ex. en affär, är tagna ur sin kontext och uppfattas, enligt Malamud, som “oäkta” (ibid:6). Butler kallar detta fenomen för inramning. När någon är inramad sätts en ram för vad som är acceptabelt (Butler 2009:19). Enligt Malamud har medier på så vis makt att begränsa och vinkla vad som synliggörs av djuren (Malamud 2012:5). Medier tilldelar djur egenskaper och därigenom distanseras medieanvändare från djurens naturliga egenskaper (ibid:12f). Dock påpekar Butler att det alltid finns fenomen som hamnar utanför ramen, och att en ram aldrig helt kan begränsa vad människor uppfattar. Blir något som går utanför ramen synligt så stör det människans verklighetsuppfattning, eftersom något händer som inte överensstämmer med hennes bild av verkligheten (Butler 2009:19). Inramade djur blir enligt Malamud framställda som maktlösa varelser med ett mindre intellekt (Malamud 2012:5). Människan tar på så vis enligt Malamud deras frihet, deras rättigheter och deras identiteter (ibid:6). I och med att människan har tagit djur ur deras naturliga kontext, så har hon enligt Foucaults teori (1975:170f.) gjort dem synliga och har då makt över dem. Malamud menar att det är kulturer som ligger till grund för hur människan uppfattar sitt förhållande till djur, t.ex. kulturer där djur anses vara naturligt underordnade människan (Malamud 2012:7f).

3.4.3 Det paradoxala i att värna om djur och samtidigt äta dem

Loughnan, Brock och Haslam menar att de flesta människor har ett sympatiskt intresse kring djurhållning, även då de identifierar sig som köttkonsumenter (Loughnan, Brock & Haslam 2014:104). Detta visar på ett komplext beteende hos köttkonsumenter där deras inställning till djurvård i förhållande till konsumtionen av kött är paradoxal (ibid:104). Enligt Loughnan mfl. är frågan om djurhållning både känslomässigt och moraliskt utmanande för många människor (ibid:104). Samtidigt som den generella köttkonsumtionen hos människor ständigt ökar, syns även ett ökande intresse för skötsel av djur (ibid:104). Detta kan ses i ökandet av utgifter (i form av t.ex. försäkringar) som spenderas för att upprätthålla ett gott välbefinnande hos djuren (ibid:104).

4. Analys

I detta avsnitt presenteras analysen av de tre nyhetsartiklarna och resultaten kopplas till teorin som presenterades i teorikapitlet.

4.1 Analys av artikeln *Kort och mörkt liv för påsklamm*

Artikel 1: Svenska Dagbladet 2014-04-17

Rubrik: "Kort och mörk liv för påsklamm"

Artikeln handlar om lammkött som är populärt till den för artikeln aktuella högtiden påsk. En lammexpert och en lammbonde kommenterar uppfödningen av lamm till vårslakt respektive höstslakt. Några etiska aspekter angående djurens livsförhållanden samt köttimport tas upp.

(Se vidare http://www.svd.se/nyheter/inrikes/pasklammet-har-aldrig-fatt-beta-lever-pa-kraftfoder-och-slaktas-for-tidigt_3472322.svd).

Artikeln kompletteras med en bild på fyra betande lamm samt en faktaruta som heter "Lammkött i Sverige" och handlar om hur mycket kött som är importerat och hur mycket av det som är svensk-producerat.

I nyhetsartikeln "Kort och mörkt liv för påsklamm" är matdjuren det handlar om lamm. Dessa framträder både som levande varelser och som matvara. Benämningar som ges dem är "påsklamm", "vårlamm" och "höstlamm". Ordet "påsklamm" antyder att lammen är del av och finns för en kulturell händelse i det svenska samhället. Detta kan förklaras med Malamuds teori, som hävdar att människan inkluderar djur i sin kultur eftersom hon har en fascination för dem, men att hon oftast gör det på ett utnyttjande och dominerande sätt utan att djuren ges egna valmöjligheter (Malamud 2012:4). I artikeln placeras lammen i den mänskligt konstruerade kulturella händelsen påsk, som endast är gynnsam för människan eftersom lammen ses som traditionell påskmat. Beteckningarna "vårlamm" och "höstlamm" indikerar att det dessutom är människan som bestämmer hur gammalt ett lamm får bli. Texten hävdar att det "traditionella svenska lammet lever ungefär sex månader". Här konstruerar människan alltså en livslängd för lammet som egentligen, rent biologiskt, skulle kunna bli äldre. Genom att människor slår fast en livslängd för lammen blir den konstgjord, och hon kan förbise den, eventuellt längre, biologiska livslängden hos lammen. Det samma gäller för det artificiella problemet att "lammraser [...] i Sverige inte är anpassade för den livscykel [på 3 eller 10 månader]". Människans matpreferens gällande färskt och ungt lamm samt tidpunkten då den

kulturella högtiden påsk infaller, är inte anpassade efter lammets biologiska utveckling. Detta gör att man uppfattar att lammets livscykel som problematisk då den inte passar den mänskliga kultur den är en del av.

Ordval kan bidra till att reproducera ideologier (van Dijk 1988:177). Texten inleds med orden "mörkt liv" i rubriken. Det syftar inte bara till att solljuset fattas när lamm blir uppfödda inomhus, utan spelar även på läsarens känslor om att lammet lever ett sorgset, otrevligt och onaturligt liv. Således blir det tydligt att ordval och värdeladdningar är två viktiga element som bidrar till att leda läsaren genom texten och hjälpa henne att omedvetet uppfatta hur hon borde känna för ett ämne, alltså vilken ideologi som råder. Det är genom delade normer och värderingar som nyheterna blir förståeliga för alla (ibid:74). Ideologier är dock ofta bara en version av verkligheten och inte nödvändigtvis sanningen (ibid:180). Genom ordvalen "mörkt liv" reproduceras en ideologi kring vilken årstid som är mest moralisk att föda upp lamm – alltså vår och sommar då lammet fått beta utomhus vilket gör att köttet "smakar bättre".

I artikeln finns en rad adjektiv som visar lammkött som god och hälsosam mat för människor, t.ex. "färskt" lamm, "nyttigt" lamm eller lamm som "smakar bättre". Texten talar även om att människor "föredrar färskt [kött] före infrysning", att kraftfoder ger "mört" kött, medan gräs-betande djur får mer lammsmak och Omega 3, samt att det är "unga djur så köttet [...] sällan [blir] segt". Alla dessa exempel på ordval bidrar till att visa att det är den slutliga smaken som är mest viktig när det kommer till lammkött – än hur djurens liv ser ut.

Vidare finns det ord som syftar på produktion och distribution av en vara, exempelvis ett "utbud av lamm", lamm som "produkt", lamm -"produktionen", lamm – "importe[...n]" och ordet "livsmedelsäkerhet". Lammet ses alltså som ett objekt som är en del av en industriell produktionskedja. Ord som uttrycker djurens död väljs också så att lammen framstår som matvara eller produkt. I texten talar man om att lammen "slaktas" istället för att t.ex. avlivas. Lammköttet⁸ fryses in och tinas sedan upp – därmed en matvara som kan tas fram vid behov. Lammen "föd [...] upp [...] till vårslakt". För det första föds de alltså upp, i motsats till människor som växer upp och för det andra så föds det med det enda syftet att bli till mat.

⁸ Det som, i detta fall, omnämns som "kött" är även en kropp – ett ord vi fann problematiskt att använda i samband med ett slaktat djur eftersom ordet enligt diskursen främst förknippas med människor.

Ordvalen i texten visar också upp kött som en icke-ifrågasatt matvara. Lammkött uppfattas som något som har funnits med i människans liv och kultur så länge att det blivit till tradition och rentav naturligt att ha med på ”påskbordet“. Ännu ett exempel är ordvalen ”av traditionella, biologiska och ekonomiska skäl så föds de flesta lammen på våren [...] och slaktas på hösten“. Orden indikerar att det alltid har varit så, genom beteckningen ”traditionella“, att detta är naturligt, vilket ordet ”biologiska“ syftar på samt att lammen är en, genom att använda beteckningen ”ekonomiska“, matvara. Vidare ”dammsuger“ svenskarna köttediskarna i påsktider - vilket förtydligar att lammkött till påsk är och förväntas vara efterfrågat. Ifall läsarna uppfattar dessa ideologiska ramar som naturliga och allmängiltiga så bidrar detta till att forma deras kunskap samt vad de tror på (Fairclough 1995:123) – i detta fall att man enligt tradition äter lamm till påsk.

Artikeln presenterar lammen som levande varelser, eftersom de ”föds“ (och inte bara produceras), ”äter” och ”lever“. Texten erkänner även lammens liv; exempelvis använder artikeln orden ”[sämre] levnadsvillkor“. Skulle livet inte vara erkänt, så skulle det följaktligen inte kunna finnas några dåliga villkor för det. Detsamma gäller för ordet ”djurvälstånd“ i nyhetstexten, ett ord som Jensen dessutom definierar som något man använder för att avgöra hur mycket stress och ansträngning ett djur utsätts för (Jensen 2012:39). Därmed visar nyhetstexten att lammen är individer som är del av en djurvälstånd, eftersom det i texten skrivs om deras livskvalité.

Uppfattningen om lamm som individer kan i enlighet med Butler dra med sig etiska problem. Då man erkänner ett liv måste detta skyddas mot våld och skador (Butler 2009:15). Detta strider emot tanken att föda upp lamm för att slakta dem. I artikeln framgår det att det värnas om hur djuren mår, genom ordval som beskriver lammens naturliga beteende och deras känslor. En del av att vara lamm är att ”beta [...] utomhus“ och därför försöker man följa ”lammets naturliga livscykel“ och låta dem ha sitt ”naturliga beteende“, som att lamm har familjer, eftersom de dricker ”mjölk från sin mor“, att de vill ”leka obehindrat“ eller att de hör till att de ”lär[...] sig äta gräs“. Därtill kommer känslor som att lammen kan vara ”lycklig[...a]“ och att de inte ”mår lika bra om man tar bort [...] möjligheten [att få vara ute och beta]“. Två förklaringar till detta motstridiga förhållande till matdjur i en och samma text är fenomenet att medier, enligt Malamud tilldelar djur egenskaper och därigenom distanserar medieanvändaren från djurens naturliga egenskaper (Malamud 2012:12f.). Kanske är speciellt antydningar till familjeliv och vänskapskrets de mänskliga beteendemönster som appliceras på lammen. I texten uttrycks det att: ”vi

människor lägger våra känslor på djuren“ – vilket påverkar vad för typ av kött vi tycker är acceptabelt att äta. Detta utesluter inte att djur är individer med, enligt Jensen, både personlighet och etologiska individuella behov – det vill säga, för lammen, behovet att beta gräs (Jensen 2012:39f.). Det andra som bidrar till förklaringen är att olika experter har får ge sina åsikter i texten; exempelvis lammexperten Carina Lindberg som definierar vad lammets livscykel är. Detta höjer enligt van Dijk textens trovärdighet, samtidigt som faran finns att den sociala hierarkin som existerar bara speglas och reproduceras (van Dijk 1988:87). Texten reproduceras i nyhetsartikeln, och på så vis upprätthålls, ideologin om att det är naturligt att äta kött.

Även satssammanbindande ord kan skapa dolda värderingar, genom att skribenten ger två satsen en kausal koppling och således, enligt Althusser, bidrar till att befästa ideologier (Fairclough 1995:123). Detta sker exempelvis när satsen som handlar om att svenska påsktraditioner inte kan kopplas till lammets naturliga livscykel och satsen att man därför väljer att frysa in köttet, binds ihop genom “därför“. Den logiska slutsatsen blir att frysa kött i stället för att anpassa lammköttkonsumtionen till lammens livscykel. Detta argument förs även vidare när texten säger att svenskar vill ha färskt och inte fryst kött och “därför“ föds nu lamm upp på ett icke-traditionellt sätt som går emot deras livscykel. Ännu ett satssammanbindande ord är “innan“. Här handlar det om att lammet eventuellt skulle lära sig äta gräs “innan vi äter upp det“. “Innan“ indikerar i detta fall att lammet kommer ätas i slutändan. Dessutom är det intressant att ordet “vi“ används, eftersom det antyder att alla läsare av artikeln förväntas äta kött. Som Butler påpekar finns det alltid fenomen som går utanför en viss ram, som i detta fall att eventuellt inte alla läsare äter kött. En ram kan aldrig helt begränsa vad människor uppfattar som normativt, och det som befinner sig utanför ramen stör människans verklighetsuppfattning då det blir synligt (Butler 2009:19). Möjligen skulle en hänvisning till ett icke-köttätande beteende i samband med påsk anses vara överflödigt och uppfattas som oväntat. Ett slutligt exempel på ett, antagligen omedvetet, försök att hålla sig inom sina ramar kan hittas i den passiva konstruktionen av “man“ i följande sats: “Jag tror inte att de [lammen] mår lika bra om man tar bort den möjligheten [att få vara ute och beta på sommaren]“. Vem är detta obestämda “man“ som “tar bort den möjligheten” från lammen – att beta gräs? Genom att använda ordet “man“ undviker texten att utse en ansvarig för den handling som beskrivs. På så vis kan den rådande världsbilden, enligt Van Dijk, fortsätta vara den dominerande uppfattningen (van Dijk 1988:176f.).

4.2 Analys av artikeln *Ätliga höns bränns upp*

Artikel 2: Svenska Dagbladet 2012 -09-22, uppdaterad 2014-02-07

Rubrik: "Ätliga höns bränns upp"

Denna artikel handlar om hanteringen av värphöns som inte längre lägger ägg effektivt nog. Istället för att bli till mat bränns en stor del av dessa höns upp, då det inte är ekonomiskt lönsamt att ta hand om hönsköttet. Vidare tar artikeln upp de långa transportsträckorna de döda hönsen transporteras över, samt möjliga smittorisker i samband med hanteringen av hönsen. En äggproducent, en veterinärspektör på Jordbruksverket samt en verksamhetsledare på branchorganisationen Svenska ägg uttalar sig om ämnet (se vidare http://www.svd.se/nyheter/inrikes/hons-branns-upp_7521988.svd).

Artikeln kompletteras med en bild på äggproducenten i ett höns hus, samt en faktaruta om hantering av höns och kyckling.

Nyhetsartikeln *Ätliga höns bränns upp* handlar om höns och hur de hanteras. De framträder som levande äggproducerade varelser, men även som matvara och avfall. Ett ord som nämns upprepande gånger i artikeln är ordet "värphöns". Även orden "kokhöns" och "matfåglar" förekommer. Dessa ord visar i enlighet med Malamuds teori, att djuren inkluderas i människans kultur på ett underordnat sätt (Malamud 2012:4). Hönorna omnämns nämligen i artikeln med den egenskap de har i människans matkultur – det framgår att vissa hönor är framavlade för att kunna värpa mycket ägg till människans förfogande och att dessa då inte har tillräckligt mycket kött för att kunna slaktas och säljas lönsamt. Benämningarna "kokhöns" och "matfåglar" visar också på djurens anpassning till människans kultur. Fåglarna benämns som mat och "kokhöns" omnämns efter hur de tillagas bäst – vilket syftar på att fågeln främst äts kokt.

Nyhetsartikeln innehåller ordval som tydliggör att djuren är mat. Redan i rubriken förekommer orden "ätliga höns" som syftar på detta. I artikeln nämns det även att "köttet är fullt ätbart" och att "köttet i värphönsen [...] ofta har [...] mer smak än kycklingkött". I dessa formuleringar görs det klart att hönsen är något som ska och bör ätas. Formuleringen "köttet är fullt ätbart" föreslår dessutom att det råder tvivel om ifall värphöns går att äta efter ett liv där de uppfyllt den funktion de blivit uppfödda för – att värpa ägg. Citatet som säger att värphönsens kött "ofta har mer smak än kycklingkött", bidrar genom ordvalen till att reproducera den bild som finns av, i detta fall, hönor som mat. Journalisten är

inte på något sätt radikal i sitt sätt att skriva om hönor på detta vis, utan det kan ses som en del av en rådande ideologi i ämnet att omnämna matdjur på detta sätt, en ideologi som journalisten är del av och för vidare (van Djik 1988:77).

Vidare används det i artikeln ytterligare benämningar som syftar till att hönorna är mat. De omnämns dels som en "ingrediens" i matlagning, som en del av vad som "erbjuds" på restaurang samt som något med en viss "livsmedelskvalité". Dessa ordval visar på ett sätt att skriva om djuren som en vara för människan att konsumera. Ordet "livsmedelskvalité" syftar dessutom på att den slutgiltiga produkten har hög kvalité och är säker för människan att konsumera. Man kan tänka sig att om ordet "livskvalité" hade förekommit i texten hade detta hellre omnämnt fåglarna som levande individer och inte produkter.

Dock finns det några ordval i texten som faktiskt skildrar hönorna som individer – alltså som varelser med naturliga beteendeprocesser (etologiska behov) och med personligheter (Jensen 2012:39). Hönorna omnämns i samband med sina egenskaper av att "värpa" och "producera" ägg vilket är en del av deras etologiska behov. Genom att värpa får de utöva en del av sina naturliga drifter och instinkter. Däremot utesluts i artikeln personlighetsdelen av Jensens individbegrepp. En personlighet bygger på olika rutinmässiga beteenden som skiljer sig mellan olika enskilda varelser (Watters & Powell 2011). Man skulle kunna tänka sig att t.ex. vissa hönor har mer behov av att röra sig än andra. Artikeln utelämnar att omnämna hönorna med personlighetsegenskaper som dessa, vilket på individnivå förmodligen skulle vara svårt att skildra då det är hönor i plural som det skrivs om i artikeln. Hönorna beskrivs alltså till viss del som individer (genom att nämna hur vissa av de etologiska behoven tillfredsställs) vilket innebär att hönornas liv har erkänts och på så vis bör, enligt Butler, ett ansvar tas för att skydda dessa liv mot våld och skador (Butler 2009:15). När hönorna fyllt sin funktion som värphöns för att sedan avlivas motsätter detta sig Butlers teori, eftersom ansvarstagandet för livet upphör. Ett visst ansvarstagande kan man dock utläsa av faktumet att artikeln över huvud taget blivit skriven. Detta då den tar upp kritik mot att avliva värphönsen och göra dem till avfall, istället för att sälja dem som matvara eller på annat sätt dra nytta av dem. Liven skyddas genom detta inte från skador eftersom de slutligen avlivas, men det värnas om att hönsen inte ska slösas bort – det uttrycks en önskan om att det ska finnas ett syfte med att avliva dem, som t.ex. att de blir till mat.

En av förespråkarna för att ta tillvara på värphönsens kött är äggproducenten Jonny Lövgren som, av de som uttalar sig i artikeln, får mest utrymme. Han använder ordet

”tokigt” för att beskriva hur han känner för hanteringen av värphöns. Genom hela artikeln få han utrymme att ifrågasätta regelverket som tvingar fram långväga transport av hönskadaver till dekonstruktionsanläggningar och han presenterar alternativa lösningar, som till exempel att hönskadavren åtminstone skulle kunna användas till bränsle i närheten av platsen för äggproduktionen. I Lövgrens uttalande kan man utläsa en önskan om att det bör finnas en moralisk gräns i hanteringen av avlivade värphöns. Denna gräns är något oklar i den i nuläget rådande ideologin där djuren utan större ifrågasättande kan ses som mat. På ena sidan ses det som ett övertramp och ”slöseri” att transportera djuren långa sträckor för att bränna dem istället för att dra nytta av hönorna, och på andra sidan görs just detta. Van Dijk menar att experter har makten att höja trovärdighet och att de understödjer ett upprätthållande av rådande ideologier (van Dijk 1988:87). Löfgren kan ses som en expert inom sitt yrkesområde (äggproduktion) och är med sina uttalanden i frågan en del av att dels bibehålla den rådande normen att djur är mat och dels av att ifrågasätta en gräns som i hans ögon överskrids gällande djurhållningen. Han ämnar inte att ifrågasätta ideologin att se djur som mat, men han ifrågasätter att deras liv inte värderas högre än att de bränns upp utan syfte för människan.

I de satssammanbindande orden i artikeln framgår något som kan liknas vid ett ställningstagande. Ordet ”trots” tydliggör flera gånger i artikeln att något som kan ses som negativt händer trots att det finns ett alternativ eller en anledning till varför det inte borde ske, t.ex. “körs cirka 1600 ton värphöns till dekonstruktionsanläggningar i Sverige - trots att köttet är fullt ätbart”. Althussers teori hävdar att skribenten med valet av satssammanbindande ord ger två satser en kausal koppling som kan skapa dolda värderingar och därmed bidra till att befästa ideologier (Fairclough 1995:123). Det blir även synligt genom att ordet ”bara” förekommer, som tydliggör att ”hönsen fraktas bara för att brännas” och att “trots att svenskarna aldrig förr ätit så mycket kött som i dag [...] så går bara varannan höna till köttproduktion”. På detta vis tar skribenten, möjligen omedvetet, ställning till det aktuella fenomenet och bidrar till att forma en ideologi inom frågan – nämligen att höns inte borde avlivas utan ett syfte för människan. Läsarna av artikeln tar del av denna information som bidrar till att reproducera en ny ideologi angående hantering av värphöns.

Slutligen kan även ord i indirekta konstruktioner bidra till att befästa de dominerandes världsbild (van Dijk 1988:176f.). I artikelns rubrik förekommer ordet “bränns” i samband med att “ätliga höns bränns upp”, utan att hänvisa till vem som gör det – ingen specifik ställs ansvarig för handlingen.

4.3 Analys av artikeln *Ofarligt för grisar att äta kadaver*

Artikel 3: Svenska Dagbladet 2010-06-22

Rubrik: "Ofarligt för grisar att äta kadaver"

Denna artikel handlar om huruvida det är farligt för grisar att äta blod och fett från andra grisar, eftersom eventuella smittorisker kan finnas i att äta kött och benmjöl från samma art. Vidare tar den upp skillnader mellan kor som vegetarianer och grisar som allätare, samt etiska aspekter om att låta djur äta artfränder.

(Se vidare http://www.svd.se/nyheter/inrikes/ofarligt-for-grisar-att-ata-kadaver_4899733.svd)

Artikeln kompletteras med en bild på ett antal levande grisar.

I nyhetsartikeln *Ofarligt för grisar att äta kadaver* är grisar de matdjur som är i fokus. De framträder både som levande varelser och djurfoder. De ges inga särskilda benämningar utan refereras till som "grisar". Ändamålet att dessa grisar, antingen om de fodras med andra grisar eller inte, slutligen ska bli mat åt människan framgår indirekt ur texten, bortsett från en mening där det tydligt uttrycks genom ordvalen "människor som äter grisar". Snarare handlar artikeln främst om det säkerhetsproblem och den "smittskyddsaspekt" som skulle kunna uppstå för människan när hon äter griskött som matats med gris. I artikeln används orden "ofarligt", "säkert" eller "inte farligt". Denna upprepade betoning på att sådant kött är harmlöst, tyder på att texten möjligen bidrar till att eventuella tveksamma läsare kommer att, efter att ha tagit del av artikelns information att denna fodringsmetod är acceptabel, bli en del av reproduktionen av den rådande ideologin gällande fodringsmetoden. Detta sker genom ordval och dess eventuella laddningar (van Dijk 1988:177). Upprepningen av ord kan bidra till att information slutligen upplevs som sanningsenlig. Detta gör att ideologier, som är en version av verkligheten och inte nödvändigtvis är sanna, kan verka trovärdiga (ibid:180). Upprepningen av orden som berör säkerhetsaspekter av att äta kött från grisar som fordrats med andra grisar, betonar det riskfria i att konsumera detta kött.

Ord som framställer djur som mat i artikeln förekommer främst i form av djurfoder och inte som människoföda. Texten framställer grisarna som (mat)produkter när de omnämns som "kött-och benmjöl", "blod-och fettprodukter" och "animaliska produkter". Dessutom kallas dessa produkter för "fodret", varigenom grisarna görs till mat åt både människor och även åt grisar. Beteckningen "slakteriavfall" tyder på att delar av grisarnas kvarlevor ses som sopor.

Ordvalen visar också i denna artikel upp kött som en icke-ifrågasatt matvara eftersom texten inte diskuterar eventuella etiska aspekter av själva köttkonsumtionen, utan diskuterar huruvida det är etiskt att fodra grisar med gris. Det som i artikeln kan tydas som mätstocken för huruvida det är moraliskt eller ej att mata grisar med artfränder, är hur grisen skulle göra "i naturligt tillstånd". Texten framför en uppfattning om vad som bör anses vara naturligt grisfoder, men bortser ifrån att nämna att grisarnas hela tillvaro i ett stall inte är naturligt. Som Malamud påpekar, tenderar människan att se sig överordnad naturen och i detta fall att bestämma vad som för grisar är naturligt och inte. Dock, fortsätter Malamud, är det i människans kultur som hennes föreställningar av djur bildas (Malamud 2012:7) vilket här tydliggörs genom att hon anser sig veta vad som är naturligt för grisar. Grisen visas i texten som en "naturlig [...] allätare", medan kon "är vegetarian". I texten framhävs tidigare erfarenheter av konsekvenserna i att motsätta sig djurs naturliga kosthållning genom att dra paralleller till "galna-ko-sjukan". Namnet på sjukdomen talar för sig – korna ansågs bli galna och sjukdomen gjorde att de senare dog. Detta stödjer textens utgångspunkt om att människan borde ta hänsyn till djurens naturliga beteenden och behov.

Vilka grisens naturliga beteenden och behov är finns det olika uppfattningar om, vilket två experter får framföra. Per Wallgren hävdar att det är naturligt för grisar att äta döda grisar medan Marit Paulsen hävdar att det inte är naturligt. I texten uttrycks ställningstagande till dessa två åsikter genom ordval. I artikeln hanteras refereringen till de två experterna olika. I artikeln används det mer neutrala ordet "enligt" när Wallgren hävdar att det är "naturligt" medan Paulsen "menar", "tror", "tycker" och omnämns som "kritisk" i samband med sina åsikter. Paulsens kritiska hållning kommer exempelvis till uttryck i det egna uttalandet: "kannibalutfodra". Båda sidor kommer till tals, men Wallgren framstår som mer seriös och trovärdig, medan Paulsens uppfattning framstår som mer osäker. Genom särskilda ordval stärks den ena åsikten vilket i sin tur kan tänkas berättiga människans tillvägagångssätt vad gäller grisutfodring med gris. Genom att läsa artikeln formas läsarens kunskap om detta ämne och läsaren ges ideologiska ramar (Fairclough 1995:123) som framställer detta fodringssätt som naturligt.

I artikeln framställs grisarna också som levande varelser, som "bete [r]" sig på vissa sätt och som t.ex. "äter". Djuren har naturliga beteende-processer, så kallade etologiska behov - vilka i samband med djurens personligheter, enligt Jensen, gör dem till individer (Jensen 2012:39). Vidare refereras det i artikeln till grisarna som "artfränder", alltså individer ur samma art. Dessutom omtalas de som "döda grisar" och "kadaver", vilket syftar på att

grisarna varit levande innan de dog, de framställs alltså som mer än bara objekt – att de har haft ett liv erkänns. De etiska problem, som enligt Butler följer när man erkänner något som liv, (att man bör skydda det mot våld och skador), (Butler 2009:15), blir synliga i diskussionen om det är etiskt att låta grisar äta gris eller om detta kan skada deras hälsa, vilket blev konsekvensen av BSE (galna-ko-sjukan). I artikeln nämns den “etisk aspekt[en]“ av att låta djur äta artfränder. Detta omnämns i artikeln som en “etisk fråga” – huruvida det är moraliskt korrekt att låta djur äta artfränder och hur människan ställer sig till detta. Så även om människan skulle anse det som etiskt fel att låta djur vara kannibaler, så handlar den moraliska frågan inte om huruvida det kan anses vara fel att slakta djuren, vilket är vad som sker i slutändan. På så vis uppstår en motsägelse i att värna om grisarnas kost men att slutligen äta dem.

Läsarna har genom texten fått en uppfattning om vilka egenskaper grisarna borde ha, och detta distanserar dem från djurens egentliga egenskaper (Malamud 2012:12f.). Möjligtvis är det i grisarnas natur att vara kannibaler och det är bara människan som applicerar sina känslor och egenskaper på djuren, samt antar att grisarna måste uppleva det som obehagligt att bli matade med andra grisar. Paulsen och Wallgren, som tidigare nämnts, samt ytterligare några experter, bidrar till att den existerande sociala hierarkin speglas och reproduceras i artikeln (van Dijk 1988:87), framförallt då artikeln inte tar upp den mer grundläggande etiska frågan om att se djur som en matvara.

Även de kausala kopplingar skribenten gör genom satssammanbindande ord befäster enligt Althusser ideologier (Fairclough 1995:123). Exempelvis sprids BSE (galna-ko-sjukan) inte via blod- och fettprodukter och “därför“ är det teoretiskt acceptabelt att mata grisar med gris. Det var “på grund av“ BSE som kött- och benmjölprodukter förbjöds - inte på grund av kannibalismens etiska aspekter, och “även om“ människan inte ingriper i naturen så äter grisar döda artfränder. Ordvalen “även om“ fränsäger i detta fall människan ansvaret att försätta grisar in i ett kannibalistiskt beteende.

Indirekta konstruktioner i texten bidrar också till att ansvaret inte kopplas till en specifik person. Meningen “grisar i Europa matas med foder gjort av blod och fett från döda grisar” ger ingen direkt hänvisning till vem som matar Europas grisar med detta foder. Därmed blir detta handlingssätt allmängiltigt och ger intryck av att vara generellt acceptabelt. På så sätt kan, enligt van Dijk, den rådande världsuppfattningen fortsätta att vara den dominerande, eftersom bärarna av ansvaret är odefinierade (van Dijk 1988:176f.).

4.4 Jämförande diskussion och sammanfattning

Genom analyserna har vi fått svar på våra ursprungliga frågeställningar som vi ställde i kapitlet syfte och frågeställning (kapitel 1.2). Gällande huruvida nyhetsartiklarna i SvD framställer matdjur som matvara har vi fått svar genom att se på analyschemapunkterna “benämningar som knyts till djuren i texten” och “ordval som gör djur till mat” (se bilaga analyschema).

Ser man på benämningarna som knyts till djuren i texten så omnämns lammen på ett sätt som knyter dem till årstider och den kulturella händelsen påsk – detta genom benämningen “påsklamm”. Hönsen omnämns efter sina framavlade förmågor och den nyttan de kan ha för människan, t.ex. “värphöns” medan grisarna omnämns med det neutrala och icke värdeladdade ordet “gris”. Lammköttet ses som något speciellt, alltså inte som vardagligt kött utan som en högtidlig maträtt. Hönsen ses främst som äggproducenter, vars kött omnämns som “smakrikt” och “ätbart”. Dock uppmärksammas höns inte som någon stor del av människans matkultur när det kommer till kött, då det billigare alternativet kyckling finns. Att både lamm och kycklingar föredras framför får och hönor är anmärkningsvärt. Grisarna får ingen kulturell benämning vilket lammen och hönsen får. Genom dessa kulturella värderingar av köttet skulle man kunna tolka fram en hierarki av köttet från de tre djuren lamm, höna och gris, som artiklarna fokuserar på. Hönsens kött är längst ner i denna hierarki, följt av grisen i mitten och lammet högst upp. Detta kan bero på att lammkött förknippas med en högtid (påsk). I och med att grisarna inte får någon särskild benämning, tolkar vi att detta kan uppfattas som att köttet anses vara vardagligt i västerländsk kultur. Hönsen ses i artikeln *Ätliga höns bränns upp* främst som äggproducenter där köttet blir en biprodukt som oftast inte äts av människan. En annan orsak till denna hierarki kan möjligen vara att människan och däggdjur är närmre besläktade än människor och höns. Hierarkin bland däggdjur kan möjligen bero på en gullighets-faktor som Malamud nämner och menar kan ses när människor rangordnar djur på zoo (Malamud 2012:116). I detta fall kanske människan uppfattar lammen som sötare än grisar. Beskrivningen av lamm i artikeln *Kort och mörkt liv för påsklamm* gör det också lättare för läsaren att relatera till lammen som individer eftersom de får “mjölk från sin mor” och “kan leka obehindrat med sina lammkompisar” – ett beteende som liknar människans. Däremot är det beskrivna beteendet hos grisar i artikeln *Ofarligt för grisar att äta kadaver* svårare för människan att relatera till eftersom de “kannibalutfodras”.

Ser man på ordvalen som gör djur till mat, så omnämns lammen som “nyttiga”, “unga” och “färska” och att de produceras med syftet att bli mat - något som ses som självklart och naturlig del av deras liv. Hönsen beskrivs både som matproducenter när det kommer till ägg och kött och är en för given tagen del av människans kosthållning. Gällande grisköttet finns en viss oro att det kan bli skadligt för människan att äta detta, beroende på vad grisarna utfodras med. Även här blir en hierarki synlig, där människan överordnar sig över djuren och bestämmer vad de ska användas till – t.ex. huruvida grisar ska bli djurfoder eller mat, samt ifall höns ska bli avfall eller mat. På så vis är människans handlande avgörande för vad djurens syfte ska bli – ett handlande som kan tänkas underlättas hos människan genom att uppfatta djuren som delar av en produktionskedja.

Vår andra forskningsfråga undersökte huruvida nyhetsartiklarna i SvD framställer matdjur som individer. Ser man på ordval som gör djur till levande varelser så ses lammen som individer som har kompisar, en familj och en sorts barndom. Människan bryr sig om deras levnadsvillkor innan slakten och vill att de är “lyckliga”. Hönsen omnämns inte på samma individ-nivå och inga mänskliga egenskaper appliceras på dem. Grisarna uppfattas som levande varelser med vissa beteendemönster angående vad de äter. Om detta beteendemönster inte gynnar produktionen, och en förändring av deras beteende inte skadar köttet som slutprodukt, så anses det vara acceptabelt att stimulera ett eventuellt onaturligt beteende hos grisen – i detta fall att äta artfränder. Om man utgår från att det finns en potentiell hierarki hos dessa tre djur, kan man tänka sig att människan har lättare för att applicera sina känslor på de matdjur som befinner sig högre i denna hierarki, och då särskilt lammen eftersom deras beteende beskrivs som mest likt människans.

Den sista forskningsfrågan i vår frågeställning ämnade undersöka huruvida köttkonsumtion naturliggörs i nyhetsartiklarna i SvD. Denna fråga besvaras genom att se på experters ordval, satssammanbindande ord samt ord i indirekta konstruktioner. Den grundläggande ideologin om att äta kött ifrågasätts inte i någon av artiklarna. Experterna i artikeln *Kort och mörkt liv för påsklamm* uttalar sig om vad ett lyckligt lammliv är, samt förklarar för och nackdelar med vårkött, höstkött, fryst kött och importerat kött. I artikeln *Ätliga höns bränns upp* uttalar sig en expert om sitt missnöje gällande att inte ta till vara på ätbart hönskött. På detta vis blir han del av att forma en rådande ideologi där köttet av djur ska tas till vara på. I artikeln *Ofarligt för grisar att äta kadaver* får två experter med olika uppfattningar uttala sig om vad som är grisens naturliga matvanor. Den uppfattningen som gynnar det rådande produktionssättet framställs som den seriösare av de två.

Ser man på de satssammanbindande orden så blir det tydligt att de används för att skapa kausala kopplingar för att förklara sakförhållanden som kan verka naturliga, men som kan vara påverkade av för givet tagna ideologier. I artikeln *Kort och mörkt liv för påsklamm* stöttar de satssammanbindande orden att lammets livscykel borde anpassas till människans matvanor, medan de i artikeln *Ofarligt för grisar att äta kadaver* stöttar kannibalisk utfodring. I artikeln *Ätbara höns bränns upp* framgår det, genom de satssammanbindande orden, däremot ett ifrågasättande av hanteringen av mindre effektiva värphöns.

De indirekta konstruktionerna i artikeln *Kort och mörkt liv för påsklamm* leder till att ansvaret för att lammens levnadsmiljö inte anknyts till någon eller något. I artikeln *Ätbara höns bränns upp* framgår få indirekta konstruktioner, där olönsamheten av att sälja hönsköttet nämns som orsak till att de ineffektiva värphönsen hanteras som de gör. I artikeln *Ofarligt för grisar att äta kadaver* ger de indirekta konstruktionerna intrycket av att låta grisar äta artsfränder är den allmängiltiga praktiken. Människans ställning i hierarkin blir mer hanterbar då ansvaret om djurhantering ej tilldelas någon specifik, och framstår på så vis hos människan som ett generellt beteende. Gemensamt för de tre artiklarna är en pågående diskussion för djurens liv innan slakt – ofta innehållande etiska frågor. Detta visar även i nyhetsartiklar på den paradox som Loughnan et al. redogjorde för – människan värnar om djur och samtidigt äter hon dem. Dock visar detta på att vår tes om att medier upprätthåller en ideologi där djur ofta ses som matvara och sällan som individer, endast stämmer delvis då detta beror på vilket djur artikeln handlar om.

5. Slutdiskussion

Att äta kött har länge varit en för given tagen del av människans kosthållning – alltså en rådande ideologi i människans val av mat. Numer återspeglar tidningar ett intresse för djurens välbefinnande fram till slakt, och vi kan på så vis anta att allt fler människor värnar om detta eftersom det kommit att bli en del av nyhetsagendan. Medierna försöker på så vis inkludera dessa något motstridiga ideologier om kött som ett självklart kostalternativ – alltså ideologier som menar att köttkonsumtion nödvändigtvis inte är en förgivettagen del av människans kosthållning och att dess produktion bör undersökas innan konsumtion. Dessa ideologier kan man anta inkluderas i SvD:s artiklar just för att de vill ge en så överrensstämmande bild av verkligheten som möjligt. På så vis är det inte förvånansvärt att förhållandet mellan djur och medier och även mellan djur och människan blir paradoxalt. Vårt bidrag till den pågående diskursen om djur som matvara och som individ, har varit att hitta dessa ideologier i tre artiklar i SvD och därmed visa att paradoxen existerar och förekommer i artiklarna. Möjlig vidare forskning i ämnet skulle kunna vara att undersöka om man kan se en utveckling, och möjligen en brytpunkt i nyhetsrapportering under de senaste åren, där köttätande och köttproduktion börjat ifrågasättas mer. Kanske är det ökande intresset för matdjur ett steg närmre att överkomma den speciesism som Richard Ryder menar råder mellan olika arter.

6. Referenslista

6.1 Tryckta källor

Augustsson, Gunnar (2007). *Akademisk skribent: om att utveckla sitt vetenskapliga skrivande*. Lund: Studentlitteratur

Butler, Judith (2009). *Krigets ramar: när är livet sörjbart?*. Stockholm: Tankekraft

Dijk, Teun Adrianus van (1988). *News as discourse*. Hillsdale, N.J.: Erlbaum

Ekström, Mats & Larsson, Lars-Åke (Red.) (2010). *Metoder i kommunikationsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Fairclough, Norman (1995). *Media discourse*. London: Edward Arnold

Foucault, Michel (1991). *Discipline and punish: the birth of the prison*. Harmondsworth: Penguin

Gripsrud, Jostein (2011). *Mediekultur, mediesamhälle*. 3., [bearb.] uppl. Göteborg: Daidalos

Hadenius, Stig, Weibull, Lennart & Wadbring, Ingela (2011). *Massmedier: press, radio och tv i den digitala tidsåldern*. 10., uppdaterade uppl. Stockholm: Ekerlid

Hultén, Britt (2010). *Journalistikanalys En introduktion*. Lund: Studentlitteratur.

Jensen, Per (2012). *Hur mår maten?: djurhållning och djurskydd i Sverige*. Stockholm: Natur & kultur

Malamud, Randy (2012). *An introduction to animals and visual culture*. Basingstoke: Palgrave Macmillan

McQuail, Denis (2010). *McQuail's mass communication theory*. 6. ed. London: Sage

Sahlins, Marshall David (1976). *Culture and practical reason*. Chicago: Univ. of Chicago P.

Östbye, Helge, Knapskog, Karl, Helland, Knut & Larsen, Leif Ove (2003). *Metodbok för medievetenskap*. Malmö: Liber.

6.2 Elektroniska källor

Brennan, A. (2003). *Humanism, racism and speciesism*. [electronic], Brill Academic Publishers, available:

<http://eds.a.ebscohost.com.ludwig.lub.lu.se/eds/pdfviewer/pdfviewer?sid=5004db2b-78ab-43c8-ba0d-56fcac8e7ff0%40sessionmgr4003&vid=13&hid=4202>, [24 maj 2014]

Cole, M. & Morgan, K. (2011). *Vegaphobia: derogatory discourses of veganism and the reproduction of speciesism in UK national newspapers*. [electronic], The British Journal of Sociology, available: <http://eds.a.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?sid=a6bbdebc-36c2-423d-85d3-44b85423d663%40sessionmgr4001&vid=2&hid=4110> , [24 maj 2014]

Evans, Nikki & Gray, Claire (2011). *The Practice and Ethics of Animal-Assisted Therapy with Children and Young People: Is It Enough that We Don't Eat Our Co-Workers?* [electronic], Oxford University Press, available:

<http://eds.b.ebscohost.com.ludwig.lub.lu.se/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=3&sid=1ffc672c-46c4-44bf-a098-1e9dc69e2b85%40sessionmgr112&hid=106>, [24 maj 2014]

Gerber, David L. J., Burton-Jeangros, Claudine & Dubied, Annik (2011). *Animals in the media: New boundaries of risk?* [electronic], Taylor och Francis, available:

<http://eds.a.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?sid=bf5bc466-5c6f-4ba3-967d-a52efe81652f%40sessionmgr4004&vid=2&hid=4110> , [24 maj 2014]

Grauerholz, Liz (2007). *Cute enough to eat: the transformation of animals into meat for human consumption in commercialized images* [electronic], Sage Publications, available: <http://eds.b.ebscohost.com.ludwig.lub.lu.se/eds/pdfviewer/pdfviewer?sid=3afb11da-dfe9-492f-b6c0-cb20b93ec5ba%40sessionmgr198&vid=2&hid=106>, [24 maj 2014]

Leuven, Joost & Višak, Tatjana (2013). *Ryder's Painism and His Criticism of Utilitarianism*. [electronic], Springer Science & Business Media B.V., available:

<http://www.theguardian.com/uk/2005/aug/06/animalwelfare>, [19 maj 2014]

Serpell, James A. (2007). *Having Our Dogs and Eating Them Too: Why Animals Are a Social Issue*. [electronic], Sage Publications, , available:

<http://eds.b.ebscohost.com.ludwig.lub.lu.se/eds/pdfviewer/pdfviewer?sid=890f7bcc-4f71-4e0d-a9ab-274949ec2380%40sessionmgr198&vid=2&hid=106>, [24 maj 2014]

Watters, JV & Powell, DM (2011). *Measuring Animal Personality for Use in Population Management in Zoos: Suggested Methods and Rationale*. [electronic], Grant sponsor: IMLS Collaborative Planning, available:
<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/zoo.20379/abstract;jsessionid=080F9C4ADC1A630C38E9313403046363.f03t04>, [30 maj 2014]

6.3 Övriga källor

Byström, Max. (2014). *Kort och mörk liv för påsklamm*. [online] available:
http://www.svd.se/nyheter/inrikes/pasklammet-har-aldrig-fatt-beta-lever-pa-kraftfoder-och-slaktas-for-tidigt_3472322.svd, [30 maj 2014]

Olsson, Erik. (2014). *Ätliga höns bränns upp*. [online] available:
http://www.svd.se/nyheter/inrikes/hons-branns-upp_7521988.svd, [30 maj 2014]

SvD. (2014). [online] available: http://www.svd.se/special/svd_info/valkommen-till-svd-information-och-kontaktadresser_275057.svd, [15 april 2014]

Thurfjell, Karin. (2010). *Ofarligt för grisar att äta kadaver*. [online] available:
http://www.svd.se/nyheter/inrikes/ofarligt-for-grisar-att-ata-kadaver_4899733.svd, [30 maj 2014]

Utgivarna (2013). *Mediebarometern 2013*. [online] available: <http://utgivarna.se/om-oss/blogg/180-mediebarometern-2013>, [14 maj 2014]

7. Bilaga: Analysschema

Ordkategorier som analyseras		Teorier som kopplas till ordkategorierna
A.	Benämningar som knyts till djuren i texten	Malamuds teori om hur djur inkluderas i människans kultur (Malamud 2012: 4)
B.	Ordval som gör djur till mat	Van Dijks teori om att ordval reproducerar ideologier (van Dijk 1988: 74, 177, 180) Faircloughs teori om att, ifall läsarna uppfattar ideologiska ramar som naturliga och allmängiltiga så bidrar det till att forma deras kunskap samt det de tror på (Fairclough 1995:123)
C.	Ordval som gör djur till levande varelser/ individer	Jensens teori om djurvälstånd eller/ och djur som individer med personlighet (Jensen 2012: 39) Butlers teori om att erkänt liv drar med sig etiska problem och ansvar (Butler 2009: 15) Malamuds teori om att medier tilldelar djur egenskaper och därigenom distanserar medieanvändaren från djurens naturliga egenskaper (Malamud 2012: 12f.)
D.	Experter	Van Dijks teori om att experter höjer trovärdighet och bidrar att hålla uppe rådande ideologier (van Dijk 1988 :87)
E.	Satssammanbindande ord	Althussers teori om att satssammanbindande ord kan skapa dolda värderingar, genom att skribenten ger två satser en kausal koppling och således bidrar till att befästa ideologier (Fairclough 1995: 123)
F.	Ord i passiva konstruktioner	Van Dijks teori om att passiva konstruktioner hjälper till att befästa de dominerandes världsbild (van Dijk 1988:176 f.).